Què vol dir i quin és el patrimoni immaterial de la patum*

PATRIMONI, segons el diccionari de l'IEC, són els "béns que una persona hereta dels seus ascendents". I també el "conjunt de béns, de valors i de crèdits que posseeix una persona o una institució", incloent el "patrimoni genètic". Entre les frases amb què s'exemplifica l'ús d'aquesta paraula, hi ha els següents, que són considerats com de sentit figurat: *Tenir un bell patrimoni d'erudició, el patrimoni natural, cultural.*

IMMATERIAL, segons el diccionari de l'IEC, és "allò que no és material". I MATERIAL és "relatiu o pertanyent a la matèria; format de matèria (per oposició a espiritual), etc. Conjunt de les diferents matèries que entren en la construcció d'alguna cosa (ferro, pedra, fusta, etc.).

Encara no s'inclou el concepte i el terme de "patrimoni immaterial", que és certament recent.

Oficialment, segons la UNESCO, el patrimoni immaterial fa referència als usos, les representacions, les expressions orals, els coneixements, les tècniques, les músiques i els sons, el paisatge sonor.

Tanmateix, per a mi, el patrimoni immaterial va més enllà, ja que la majoria d'aquests elements, tot i ser "immaterials", poden disposar d'un suport material, gràcies a les noves tecnologies: CDs, DVDs, vídeos, etc.

Per això, el patrimoni immaterial és un concepte molt més ampli, que no s'esgota amb l'enumeració estricta que acabo d'apuntar. Per exemple:

A Barcelona hi ha el turó de la Rovira, foradat per un túnel. Una rovira és una roureda, i allà ja no hi ha ni un sol roure.

I on és el vern de Sant Just Desvern?

I el Pi de Sant Joan Despí?

Els nostres noms de lloc formen part del nostre patrimoni immaterial.

Els noms duren més que el paisatge.

Tot i que una Pedra Alta, un Queralt, o una Pedra Forcada són i seran inamovibles.

¿Com és que aquest concepte de "patrimoni immaterial" ha trigat tant a formular-se institucionalment?

¿Com és que no hi ha hagut lleis fins ara que el preservessin,

i si s'ha preservat ha estat per voluntat o per rutina popular?

Potser perquè no hi ha gaire negoci brut a fer-hi ni gaire diners a guanyar. Potser perquè la corrupció no hi pot fer queixalada.

No cal cap llei per preservar el sabor immaterial de l'escudella de blat de moro escairat,

Ni el tast de l'allioli de codony,

Ni les mates de *cephalaria leucantha* amb què els baganencs construeixen les seves fia-faies per Nadal,

Ni les llegendes del Massana i el Caracremada,

Ni les cavalcades fantasmals del Comte l'Arnau pel cel del Berguedà i el Ripollès amb el seu eixam de gossos,

Ni les bruixes del Pedraforca la Nit de Sant Silvestre saltant d'un pollegó a l'altre,

Ni el recitat ritual de garrofes al voltant dels Pastorets,

Ni l'ombra immaterial del Pi de les Tres Branques, al qual gairebé no li queda res de patrimoni material.

Però anem a Berga, al cor de Berga, al patrimoni immaterial de la Patum.

Per exemple: el so del tabal de la Patum. El so, dic, i no sols el tabal. El tabal pot guardar-se en un museu, el so del tabal s'ha de produir. I l'ha de produir el tabaler, I ha de ressonar cada any per Corpus i no cap altre dia. El so del tabal de la Patum fent retrunyir la plaça de Sant Pere forma part del "patrimoni immaterial".

O l'espetec dels quatre fuets, encara que ja no calgui "provar" prèviament com peten, o si surten fallats.

O el moviment immaterial de l'Àliga de cua majestuosa al so de la música immaterial del seu ball.

O la forta olor immaterial barreja de pólvora i vidauba trepitjada. Perquè la pólvora no és res, i la vidauba no és res, sinó la seva olor.

O la Patum dels pobres, que els patumaires la salten sense el "patrimoni material" quan la Patum de la UNESCO s'ha acabat. O la que es feia en temps de la guerra civil quasi silenciosament.

Tot això és patrimoni immaterial. Patromini immaterial de Berga, de la Patum de Berga. I molt més.

Com ho és tot allò que, en un any decisiu, la Geganta Vella va retreure als berguedans. Precisament allò.

Com ho és el fet que, un any, l'Àliga no va girar-se a saludar a les autoritats. Va passar que el "patrimoni immaterial" va pesar més que el "patrimoni material".

No és l'estelada que exhibeix la Guita, sinó allò que significa quan la Guita s'enrevolta i esquitxa la distingida concurrència de guspires.

No és el Gegant Negre sinó allò que no és el geganter però que està sota la carcassa del Gegant Negre, allò que el fa ballar.

És a dir, patrimoni immaterial és allò que sempre s'esmuny, que sempre queda fora de l'escaparata d'un museu de la Patum.

És allò que aguanten els berguedans i les berguedanes i ho trasmeten de generació en generació sense que calgui explicar-ho ni aprendre-ho a l'escola.

És allò que, si mai es perd, o es vol manipular, o es torna rutinari, el patrimoni material deixa de valdre res, perquè ja no té sentit.

I és ben fotut, perquè no hi ha museu que el pugui conservar ni preservar. Ni un llibre, ni una foto, ni una partitura, ni un CD.

Té tan gruix, però és tan lleu, tan íntim, que si mai el patrimoni immaterial es perd, el patrimoni material ja ha fet atots.

És l'ànima del cos, per dir-ho de la manera com ho deien els antics.

Potser per això no es morirà del tot, ni que el mateu.

Perquè si no el mantenen les persones, el conservaran les llambordes de la plaça de Sant Pere, i les pedres de les façanes, i els vidres de les finestres i les teules de les teulades, i l'aire encara net de Berga.

NOTA A PEU DE PÀGINA, si em permeteu:

En el fons, jo trobo que l'adjectiu "immaterial" no és el que escau.

En diem patrimoni immaterial perquè som uns materialistes.

Si no en fóssim, en diríem patrimoni "espiritual", o patrimoni "moral", o patrimoni "simbòlic", o "intangible", o "íntim" (en el sentit de "allò més interior"), o "significador" (que confereix sentit o significació).

Perquè "material" ve de "matèria",

i "matèria" ver de *mater*, que vol dir "mare".

Però l'escolàstica ens va fer malbé aquesta paraula. La va fer tornar materialista.

I tanmateix, la matèria, la mare, la mare dels ous, la Mare de Déu, la mare que ens va parir, és el més immaterial, el més íntim que hi ha.

Perquè és la matriu. De la vida i de tot.

TEXT DE JOAN SOLER I AMIGÓ AL PAISATGE SONOR DE LA PATUM QUE ACOMPANYA L'AMBIENT SONOR DE LA PLAÇA DURANT EL SALT DE PLENS
QUAN LA MÚSICA SE T'ENTRA PELS NARIUS

- Remor d'un riu de veus erosionant la fosca. Remor de fondalades, d'una font que borbolla d'una gruta uterina coberta de vidaubes, l'inconscient del poble, el seu infern.
- Petjades redoblant sobre la tesa pell de la terra tabal. És el pols de la terra, el seu batec punyent, misteriós. Valga'm déu val!
- I una tonada ïx, insistent, repetitiva... ingènua com una cantarella de criatura, com la carota sarcàstica d'un ple. Per espantar la por.
- Salten els plens. Tremolen les llambordes, i la plaça batega, i les temples bateguen. I gira com la terra i el cap et dóna voltes. I la música se t'entra pels narius.
- Trons retrunyint contra els murs, contra la barana. Llampecs, esclats, fuets, espetecs. Secs! La plaça és un camp de batalla de diables sense àngels. Bateig de foc. Fum. Caos i èxtasi. Ara sí, Patum plena!
- Després escampa. Com la ranera d'un drac que s'estremeix i mor de mica en mica. Sobreïx pels bafles de totes les orelles la tonada dels plens. I darrere regolfa la riuada de veus erosionant la fosca.

* Intervenció de Joan Soler i Amigó a la presentació del paisatge sonor de la Patum. Sala de plens de l'Ajuntament de Berga, 21 de novembre

JOAN SOLER I AMIGÓ
Premi Nacional de Cultura Popular de l'any 2006 i director de *Tradicionari. Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya.*

